IQRO JURNALI , IQRO JOURNAL, ИКРО ЖУРНАЛИ
ISSN:2181-4341| wordlyknowledge.uz/index.php/iqro
Volume 21 Issue 2 May 2026

BOSHLANG‘ICH SINF O‘QUVCHILARIDA KOMMUNIKATIV QOBILIYATLARNI RIVOJLANTIRISHDA MULOQOTGA ASOSLANGAN TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH

D.K.Sabirov
psixologiya 2-bosqich magistranti

Z.Y.Turumbetova
Pedagogika ilimlari bo’yicha (PhD) dotsent
Doi: https://doi.org/10.5281/zenodo.20486854

Annotatsiya: Mazkur maqolada boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida kommunikativ qobiliyatlarni rivojlantirishda muloqotga asoslangan interfaol ta’lim texnologiyalarining o‘rni va ahamiyati yoritilgan. Kommunikativ kompetensiyaning nazariy asoslari, uning tarkibiy komponentlari hamda kichik maktab yoshidagi bolalarda shakllanish xususiyatlari tahlil qilingan. Shuningdek, juftlikda ishlash, kichik guruhlar, aqliy hujum, rolli o‘yinlar, debat va loyiha metodlarining kommunikativ ko‘nikmalarni rivojlantirishdagi pedagogik imkoniyatlari ochib berilgan. Tadqiqot natijalari interfaol texnologiyalar o‘quvchilarning nutq faolligi, hamkorlik madaniyati, tanqidiy fikrlashi va ijtimoiy faolligini rivojlantirishga xizmat qilishini ko‘rsatdi.
Kalit so‘zlar: kommunikativ qobiliyat, kommunikativ kompetensiya, interfaol ta’lim, muloqot, boshlang‘ich ta’lim, interfaol texnologiyalar, hamkorlik, tanqidiy fikrlash.

Аннотация: В статье рассматриваются возможности интерактивных образовательных технологий, основанных на общении, в развитии коммуникативных способностей учащихся начальных классов. Проанализированы теоретические основы коммуникативной компетентности, её структурные компоненты и особенности формирования у детей младшего школьного возраста. Раскрыты педагогические возможности работы в парах, малых группах, мозгового штурма, ролевых игр, дебатов и проектного метода в развитии коммуникативных навыков. Результаты исследования показали, что интерактивные технологии способствуют развитию речевой активности, культуры сотрудничества, критического мышления и социальной активности учащихся.
Ключевые слова: коммуникативные способности, коммуникативная компетентность, интерактивное обучение, общение, начальное образование, интерактивные технологии, сотрудничество, критическое мышление.

bstract: This article discusses the role of communication-based interactive educational technologies in developing communicative abilities of primary school students. The theoretical foundations of communicative competence, its structural components, and the peculiarities of its formation in younger schoolchildren are analyzed. The pedagogical potential of pair work, small group activities, brainstorming, role-playing games, debates, and project-based learning in developing communicative skills is revealed. The findings indicate that interactive technologies contribute to the development of speech activity, cooperation culture, critical thinking, and social engagement among students.
Keywords: communicative abilities, communicative competence, interactive learning, communication, primary education, interactive technologies, cooperation, critical thinking.

O‘zbekiston Respublikasida ta’lim tizimini takomillashtirish, ta’lim sifatini xalqaro standartlar darajasiga olib chiqish hamda har tomonlama rivojlangan shaxsni tarbiyalash davlat

siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Bu jarayonda boshlang‘ich ta’lim bosqichi alohida ahamiyat kasb etadi. Aynan boshlang‘ich maktab davrida o‘quvchilarning shaxsiy sifatlari, ijtimoiy munosabatlari va kommunikativ qobiliyatlarining asoslari shakllanadi.

Zamonaviy jamiyatda insonning muvaffaqiyati nafaqat bilim darajasi, balki boshqa insonlar bilan samarali muloqot qila olishi, hamkorlikda ishlashi va o‘z fikrini aniq ifodalashi bilan ham belgilanadi. Shu bois kommunikativ kompetensiyani rivojlantirish bugungi pedagogikaning dolzarb masalalaridan biri hisoblanadi.

L.S. Vigotskiyning ta’kidlashicha, bolaning psixik rivojlanishi ijtimoiy muhit va muloqot jarayonida amalga oshadi [1]. Muloqot bolaning tafakkuri, nutqi va ijtimoiy tajribasining rivojlanishida muhim omil hisoblanadi. A.A. Leontev esa kommunikatsiyani inson faoliyatining ajralmas qismi sifatida talqin qiladi va uning shaxs shakllanishidagi rolini alohida ta’kidlaydi [2].

Bugungi kunda ta’lim amaliyotida interfaol texnologiyalar keng qo‘llanilmoqda. Ular o‘quvchilarni ta’lim jarayonining faol ishtirokchisiga aylantirib, muloqot, hamkorlik va fikr almashish asosida bilimlarni egallash imkonini yaratadi [3].

Maqolaning maqsadi – boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida kommunikativ qobiliyatlarni rivojlantirishda muloqotga asoslangan texnologiyalarning pedagogik imkoniyatlarini nazariy jihatdan tahlil qilishdan iborat.

Tadqiqot jarayonida pedagogik va psixologik adabiyotlarni nazariy tahlil qilish, qiyosiy tahlil, umumlashtirish va tizimlashtirish metodlaridan foydalanildi.

Tadqiqotning nazariy asosini kommunikativ kompetensiya va interfaol ta’lim texnologiyalari bo‘yicha olib borilgan ilmiy tadqiqotlar tashkil etdi. Jumladan, G.M. Andreeva, A.A. Bodalev, M.I. Lisina, I.A. Zimnyaya, I.V. Plaksina, S.S. Kashlev va boshqa olimlarning ilmiy qarashlari o‘rganildi [4; 5].

Kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishga ta’sir etuvchi omillar quyidagi mezonlar asosida tahlil qilindi: muloqotga kirishish faolligi; nutqiy faollik; hamkorlik ko‘nikmalari; empatiya va o‘zaro tushunish; tanqidiy fikrlash; jamoada ishlash qobiliyati.

Tahlillar natijasida kommunikativ kompetensiya quyidagi tarkibiy qismlardan tashkil topishi aniqlandi: **Emotsional component-** Mazkur komponent empatiya, hamdardlik, o‘zaro tushunish va boshqalarga nisbatan hurmat kabi sifatlarni o‘z ichiga oladi. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida ushbu sifatlarning rivojlanishi samarali muloqotning muhim omili hisoblanadi [6]. **Kognitiv component**- U muloqot jarayonida zarur bo‘ladigan bilimlar tizimini, suhbat qoidalarini va kommunikativ vaziyatlarni tushunishni o‘z ichiga oladi. **Nutqiy component**- Bu komponent fikrlarni aniq, ravon va mantiqiy ifodalash, suhbatdoshni tinglash va savollarga javob bera olish qobiliyatlarini qamrab oladi. **Xulq-atvor komponenti -**

U kommunikativ vaziyatlarda to‘g‘ri harakat qilish, hamkorlik o‘rnatish va nizolarni konstruktiv hal qilish qobiliyatini anglatadi. Tahlillar natijasida interfaol texnologiyalar ushbu komponentlarning barchasini rivojlantirishga xizmat qilishi aniqlandi.

Juftlikda ishlash- Juftlikda ishlash texnologiyasi o‘quvchilar o‘rtasida muloqotni rivojlantiradi, o‘zaro tinglash va fikr almashish madaniyatini shakllantiradi. O‘quvchilar topshiriqlarni bajarish davomida bir-biriga yordam beradi va hamkorlik qilishni o‘rganadi [7].

Kichik guruhlarda ishlash-b Kichik guruhlarda ishlash o‘quvchilarning jamoada faoliyat olib borish, vazifalarni taqsimlash va umumiy qarorga kelish ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

Aqliy hujum- Aqliy hujum metodida o‘quvchilar qisqa vaqt ichida ko‘plab g‘oyalarni ilgari suradi. Ushbu metod ijodiy fikrlash va o‘z fikrini erkin ifodalash imkonini beradi [8].

Rolli o‘yinlar- Rolli o‘yinlar real hayotiy vaziyatlarni modellashtirish imkonini beradi. O‘quvchilar turli ijtimoiy rollarni bajarish orqali kommunikativ tajriba orttiradilar.

Debat va munozaralar- Debat metodidan foydalanish o‘quvchilarning dalillash, isbotlash va o‘z pozitsiyasini himoya qilish ko‘nikmalarini rivojlantiradi. Bu esa tanqidiy fikrlashning shakllanishiga xizmat qiladi [9].

Loyiha metodi- Loyiha metodi o‘quvchilarning mustaqil izlanish, axborot yig‘ish va uni taqdim etish ko‘nikmalarini rivojlantiradi. Loyiha faoliyati jarayonida kommunikativ kompetensiya kompleks ravishda shakllanadi.

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, interfaol texnologiyalar o‘quvchilarning kommunikativ rivojlanishiga sezilarli ta’sir ko‘rsatadi. Ular o‘quvchilarda muloqot madaniyati, nutqiy faollik, hamkorlik va ijtimoiy moslashuvchanlikni shakllantiradi.

I.V. Plaksinaning fikricha, interfaol texnologiyalar o‘quvchilarda demokratik muloqot muhitini yaratadi va har bir ishtirokchining faol bo‘lishiga imkon beradi [10]. N. Suvorova esa interfaol ta’limning asosiy afzalligi barcha o‘quvchilarning ta’lim jarayoniga faol jalb qilinishida ekanligini qayd etadi [11].

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida kommunikativ qobiliyatlarni rivojlantirishda interfaol texnologiyalarni muntazam qo‘llash nafaqat o‘quv natijalarini, balki shaxsiy rivojlanish ko‘rsatkichlarini ham yaxshilaydi.

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida kommunikativ qobiliyatlarni rivojlantirish ta’lim samaradorligini oshirishning muhim shartlaridan biridir. Tadqiqot natijalari muloqotga asoslangan interfaol texnologiyalar kommunikativ kompetensiyaning emotsional, kognitiv, nutqiy va xulq-atvor komponentlarini rivojlantirishda samarali vosita ekanligini ko‘rsatdi.

Juftlikda ishlash, kichik guruhlar, aqliy hujum, rolli o‘yinlar, debat va loyiha metodlari o‘quvchilarning nutq madaniyati, tanqidiy fikrlashi, hamkorlik ko‘nikmalari va ijtimoiy faolligini rivojlantiradi.

Shu sababli boshlang‘ich ta’lim amaliyotida interfaol texnologiyalardan tizimli foydalanish kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishning muhim pedagogik sharti hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Vigotskiy L.S. Tafakkur va nutq. – M.: Labirint, 1999. – 352 b.
2. Leontev A.A. Psixologiya obsheniya. – M.: Smisl, 1999. – 365 b.
3. Kashlev S.S. Texnologii interaktivnogo obucheniya. – M.: Prosvesheniye, 2017. – 197 b.
4. Andreeva G.M. Sotsialnaya psixologiya. – M.: Prosvesheniye, 2021. – 375 b.
5. Bodalev A.A. Psixologiya obsheniya. – M.: Akademiya, 2019. – 176 b.
6. Lisina M.I. Formirovaniye lichnosti rebyonka v obshenii. – SPb.: Piter, 2009. – 319 b.
7. Grishanova I.A. Razvitiye kommunikativnix umeniy mladshix shkolnikov. – M., 2017. – 106 b.
8. Myasoed T.A. Interaktivnie texnologii obucheniya. – M., 2014. – 151 b.
9. Kozina E.V. Interaktivnoye obucheniye v nachalnoy shkole. – M., 2020. – 86 b.
10. Plaksina I.V. Interaktivnie obrazovatelnie texnologii. – M.: Yurayt, 2020. – 151 b.
11. Suvorova N. Interaktivnoye obucheniye. Noviye podxodi. – M.: Verbum, 2019. – 42 b.
12. Zimnyaya I.A. Pedagogicheskaya psixologiya. – M.: Prosvesheniye, 2014. – 382 b.
13. Dyachenko V.K. Sotrudnichestvo v obuchenii. – M.: Pedagogika, 1991. – 257 b.
14. Munirova L.R. Formirovaniye kommunikativnix navykov mladshix shkolnikov. – M., 2019. – 217 b.
15. Kruglikov V.N. Interaktivniye texnologii obucheniya. – M.: Yurayt, 2020. – 353 b.